

PAŃSTWO FRANKÓW

1. Frankowie – plemię germańskie, które zamieszkiwało nad dolnym Renem i Skaldą. Osiedlili się w Galii już w połowie IV w. Można rozróżnić dwa plemiona Franków: (1) Franków Salickich zamieszkałych w pobliżu Morza Północnego, (2) Franków Rypuarskich, którzy zamieszkiwali na prawym brzegu środkowego Renu.

2. Powstanie państwa Franków.

Pod koniec V w. **Chlodwig z rodu Merowingów** zjednoczył plemiona frankońskie i utworzył państwo, które początkowo obejmowało obszar północnej Galii, dorzecza Sekwany i Loary. **W 496 r. Chlodwig przyjął chrzest w Reims** w obrządku łacińskim. Wszystkie pozostałe plemiona „barbarzyńskie” wyznawały arianizm. Przyjęcie chrztu w obrządku łacińskim zbliżyło rzymską ludność Galii do Franków. Chrześcijaństwo stało się płaszczyzną porozumienia. Frankowie szybko przyswajali sobie elementy rzymskiej kultury i asymilowali się z rzymską ludnością Galii. Chlodwig podporządkował sobie początkowo teren między Sommą, La Manche a Loarą. Pokonał Burgundów, a w 507 roku przekroczył Loarę i pokonał Wizygotów zajmując prawie całą Galię z wyjątkiem wybrzeża Morza Śródziemnego. Chlodwig panował w latach 481 – 511. Po jego śmierci do państwa Franków przyłączono Alamanię, Turyngię, Bawarię i Burgundię. W połowie VI w. państwo Franków było największym państwem w Europie Zachodniej.

3. Państwo Franków pod panowaniem dynastii Merowingów.

a) Ród Merowingów wywodził swoje pochodzenie od legendarnego **Meroweusza**. Pozycja władcy w początkowym okresie istnienia państwa nie była najsilniejsza. Nadal duże znaczenie odgrywał **wiec** – zebranie wszystkich wolnych mężczyzn zdolnych nosić broń, który odbywał się każdego roku w marcu. To właśnie wiec wybierał wodza, później króla, jednak tylko spośród rodu Merowingów. Niestety w wielu przypadkach członkowie tego rodu umierali młodo.

b) Państwo Franków było **państwem patrymonialnym**, co oznacza, że władca traktował je jako swoją prywatną własność. Zwyczajowo dzielił je przed śmiercią między swoich synów co przyczyniało się do coraz większego rozbicia wewnętrznego i osłabiania autorytetu władcy. W 561 r. państwo rozpadło się na trzy dzielnice: Austrazję (stolica – Remis), Neustrię (stolica – Paryż), Burgundię (stolica – Orlean). Duże znaczenie zaczęli uzyskiwać panowie, których władca obdarowywał dobrami ziemskimi by ich wyróżnić lub wynagrodzić. Nadanie ziemi było więc formą nagrody lub zapłatą za pełnienie określonych funkcji, urzędów. Najważniejszym urzędnikiem na dworze władcy Franków był zarządca dworu (intendent dworski) czyli *majordomus* – **majordom**. Z biegiem czasu rola tego urzędu w państwie Franków znacznie wzrosła. Majordomowie przejmowali władzę w poszczególnych dzielnicach państwa uzurpując sobie coraz większą władzę. Od połowy VII do połowy VIII wieku królowie pełnili władzę w sposób ograniczony. Był to skutek rywalizacji między członkami rodu Merowingów, a także młodości wielu władców, którzy często przebywali pod kuratelą dostojników państwowych.

c) Administracja:

Pod panowaniem Merowingów zniesiono rzymski podział administracyjny i wprowadzono nowy, uproszczony. Kraj został podzielony na ziemie (*pagi*). Na czele każdej ziemi stał *comes civitas* (później nazywany **hrabią**), który łączył w swym ręku uprawnienia wojskowe i cywilne. W zamian za pełnione obowiązki król obdarowywał go ziemią, mógł również zatrzymać 1/3 opłat sądowych z danej ziemi gdyż to właśnie on sprawował sądy. Skutkiem tego było powstanie stosunków feudalnych w państwie Franków.

d) Słabością państwa Franków w okresie panowania dynastii Merowingów była słaba władza królewska i nadużycia popełniane przez urzędników królewskich co w konsekwencji doprowadziło do nadawania immunitetów. Dzięki nim urzędnicy królewscy nie mieli wstępu na ziemie objęte immunitetem lecz z drugiej strony właściciel gruntów stawał się panem mieszkającej na niej ludności – reprezentował ją przed sądem i sam pobierał od niej należne opłaty. To uszczuplało wpływy do skarbcza królewskiego i pozbawiało go pełnej kontroli nad tą ziemią.

e) Przejęcie władzy przez majordomów.

Majordom Pepin z Heristalu zjednoczył w drugiej połowie VII w. trzy dzielnice państwa Franków dając kres rozbiciu dzielnicowemu. Udało mu się również powstrzymać najazdy Fryzów i Alamanów. Te poczynania umocniły pozycję walecznego majordoma w państwie Franków. Po jego śmierci urząd ten przejął jego nieprawy syn **Karol Młot (714 – 741)**, który faktycznie rządził państwem. Władca merowiński był tylko figurantem. Karol Młot jeszcze bardziej umocnił pozycję swego rodu gdy udało mu się powstrzymać ekspansję Arabów zadając im klęskę w bitwie pod **Poitiers w 732 r.** Zwycięstwo Karola Młota zapewniło mu dominującą pozycję w państwie. Potrafił to wykorzystać jeden z jego synów – **Pepin Mały (Pepin Krótki)**.

Pepin Krótki uzyskał zgodę papieża Zachariasza na przejęcie tronu frankijskiego z rąk Childeryka III, ostatniego przedstawiciela dynastii Merowingów, w **751 r.** W zamian za to papież oczekiwał od Pepina Krótkiego pomocy w walce z Longobardami, którzy dążyli do podboju całej Italii. Papież nie mógł liczyć na pomoc cesarza bizantyjskiego, z którym stosunki nie układały się najlepiej (papież potępiał cesarzy ikonoklastów). Pepin Krótki został w ten sposób królem Franków w 751 r. Trzy lata później, w **754 r.** Uzyskał od papieża sakrę królewską dla członków całej swojej rodziny. Dzięki temu mimo, że tron był elekcyjny, władcy byli wybierani tylko spośród jego potomków.

4. Początki panowania Karolingów.

a) powstanie Państwa Kościelnego.

Pepin Krótki był pierwszym władcą z dynastii Karolingów. Dążył do umocnienia władzy królewskiej. Miał mu w tym pomóc związek z papieżem. Sakra królewska znacznie mu w tym pomogła, tym bardziej, że właściwie pozbawił tronu prawowitego władcę. Związek z Papiestwem wydawał się więc idealnym rozwiązaniem. Za pomoc papieża musiał się jednak odwdziżyć. Już w **754 r.** wyprawił się do Włoch gdzie **pokonał Longobardów** i odzyskał z ich rąk ziemie Egzarchatu Raweńskiego.

By silniej związać Papiestwo ze swoim rodem przekazał te ziemie **papieżowi Stefanowi II**. W ten sposób powstało **Państwo Kościelne**, którego władcą był papież. Longobardowie nie zamierzali jednak wypełnić postanowień traktatu i zrezygnować z ziem Egzarchatu. Oblężenie Rzymu przez Longobardów w **756 r.** zmusiło Pepina Krótkiego do odbycia **drugiej wyprawy na Płw. Apeniński**, która również zakończyła się sukcesem. Ziemie Państwa Kościelnego uległy dalszemu powiększeniu ku niezadowoleniu Cesarstwa Bizantyjskiego, które utraciło swe posiadłości we Włoszech na koszt papieża.

b) Pepin Krótki rozszerzył również terytorium państwa Franków. Zmusił Saracenów (Arabów) do wycofania się za Pireneje i przyłączył do państwa Akwitanię. Po jego śmierci ostatecznie władzę przejął starszy syn – Karol, który do historii przejdzie jako najpotężniejszy władca Franków.

4. Monarchia Karola Wielkiego (768 – 814).

a) cele polityki zagranicznej Karola Wielkiego:

Karol Wielki postawił przed sobą bardzo trudne zadanie. Przez całe swoje panowanie dążył do umocnienia państwa i do powiększenia jego terytorium. Obawiał się wzrostu zagrożenia ze strony Arabów; duże znaczenie przykładał do chrystianizacji pogan. Dlatego też prowadził akcje misyjne wśród plemion pogańskich, chrystianizował je również za pomocą miecza (plemiona saskie). Chciał dotrzymać układu jaki zawarł jego ojciec z papieżem, dlatego utrzymywał dobre stosunki z Papiestwem i stał się największym obrońcą Państwa Kościelnego. Ostatecznie jego celem stało się utworzenie cesarstwa uniwersalistycznego, które objęło by całą chrześcijańską Europę. Dlatego też dążył do zawarcia związku małżeńskiego z cesarzową bizantyjską Ireną, chcąc połączyć pod swoją władzą dawne ziemie Cesarstwa Zachodniorzymskiego i Cesarstwa Bizantyjskiego; odradzając tym samym cesarstwo rzymskie.

b) polityka zagraniczna Karola Wielkiego:

Karol Wielki podczas swojego panowania prowadził liczne wojny i rozszerzył znacznie granice państwa Franków:

- w 772 r. przedsięwziął wyprawę przeciwko Sasom,
- w latach 773 – 774 – **pokonał Longobardów**, pozbawił władzy ostatniego króla Longobardów - Dezyderiusza i sam przyjął koronę Longobardów. W 781 r. koronował na króla Włoch swego syna Papina,
- 779 r. rozpoczął systematyczny **podbój Saksonii**, który zakończył sukcesem w 804 r..
- w latach osiemdziesiątych VIII w. podporządkował sobie **plemiona Słowian Połabskich**,
- w 788 r. **przyłączył** do swego państwa **Bawarię**,
- w latach 791 – 796 podbił **Chanat Awarski** i przesunął granice państwa aż na Dunaj,
- w 795 r. rozpoczął **wojnę z Saracenami**, którą zakończył sukcesem przesuwając **granice** swego państwa na zachodzie aż **po rzekę Ebro**.

Dzięki tej polityce znacznie rozszerzył **granice** swego **państwa**. Na północy sięgały Morza Północnego i Atlantyku, na zachodzie opierały się o rzekę Ebro w Hiszpanii, na wschodzie jego państwo sięgało rzeki Łaby, a na południu rzeki Dunaj i północnych Włoch. Dzięki podbojom udało mu się przekształcić swoje państwo w mocarstwo, które dorównywało potęgą Cesarstwu Bizantyjskiemu. Karol Wielki rozpoczął pertraktacje z cesarzową Ireną chcąc zawrzeć związek małżeński i uzyskać tytuł cesarza. Pertraktacje te zostały zerwane gdy **papież Leon III koronował go na cesarza w Rzymie 25 grudnia 800 r.** bez zgody Bizancjum. Zaostrzyło to stosunki Karola Wielkiego z Cesarstwem Bizantyjskim, które uznało jego tytuł dopiero w 812 roku.

c) zakres władzy cesarskiej:

Monarchia Karola Wielkiego była monarchią patrymonialną. Karol uważał swoje państwo za prywatną własność. Cesarz sprawował władzę osobiście choć pomagali mu w zarządzaniu państwem urzędnicy (dostojnicy dworscy), których kompetencje zostały ostatecznie ustalone. Jednak to cesarz mianował i odwoływał urzędników i miał nad nimi pełną kontrolę. Swoje decyzje mógł uzgodnić z radą królewską, która składała się z dostojników kościelnych i świeckich, których powoływał cesarz; miała ona raczej charakter doradczy,

- **urzędnicy dworscy** (urzędy centralne)

- /1/ kanclerz – zarząd kaplicy dworskiej i kancelarii,
- /2/ palatyn – zastępował monarchę w sądzie dworskim,
- /3/ stolnik – zarządzał stołem królewskim, kontrolował służbę,
- /4/ cześnik – opiekował się piwnicą,
- /5/ komornik – dysponował komorą i szatnią,
- /6/ koniuszy – opiekował się stajniami władcy.

d) podział administracyjny państwa:

- państwo było podzielone na hrabstwa (dawne ziemie) i marchie.

Hrabstwo – okręg administracyjny na czele, którego stał hrabia. **Hrabia** (*comes*) to urzędnik lokalny; sprawował sądy, wykonywał polecenia króla, zwoływał ludzi pod broń. Hrabia był mianowany przez króla i mógł być przez niego odwołany; za zarząd powierzonym mu hrabstwem otrzymywał ziemię (*beneficjum*) i mógł zatrzymać 1/3 opłat sądowych. Za czasów Karola Wielkiego państwo było podzielone na 700 hrabstw.

Marchia to okręg przygraniczny, na czele, którego stał margrabia, który posiadał specjalne uprawnienia wojskowe. Jego zadaniem była ochrona granic państwa i rozszerzanie jego granic. Za czasów Karola Wielkiego istniała Marchia Duńska, Awarska, Friulska, Hiszpańska i Bretońska.

- **okręgi inspekcyjne** – by nie dopuszczać do nadużyć Karol podzielił kraj na okręgi inspekcyjne.

Każdy urzędnik lokalny był poddawany kontroli inspektorów, których było zawsze dwóch – duchowny i świecki. Ludność mogła się do nich odwołać jeżeli uważała, że hrabia nadużywa swojej władzy. Inspektorzy mieli prawo rewizji wyroku wydanego przez hrabiego, informowali władcę o nadużyciach.

e) wojsko – służba wojskowa została uzależniona od posiadanego majątku. Do armii wcielano wolnych mężczyzn, których stać było na kupno i utrzymanie ekwipunku wojskowego. Ubożsi musieli składać się by wyposażyć jednego spośród siebie. Mimo to w razie najazdu mobilizowano wszystkich wolnych mężczyzn mogących nosić broń (pospolite ruszenie). Co roku w maju odbywał się przegląd wojska (tzw. pole majowe). Oprócz tego wprowadzono zasadę, że senior dowodzi oddziałami swoich wasali i był za nich odpowiedzialny.

f) reformy Karola Wielkiego

- **reforma monetarna** – Karol Wielki wprowadził do obiegu **srebrnego denara** zastępując nim złotego solidus bizantyjskiego. 12 denarów składało się na 1 złotego solidus, który praktycznie stał się na Zachodzie rzadkością. 20 solidów składało się na 1 funta (240 denarów).
- **reforma szkolnictwa** – Karol Wielki dążył do podniesienia poziomu wykształcenia tak duchowieństwa jak i urzędników. Nakazał w związku z tym zreformować szkoły przyklasztorne, przy każdej diecezji utworzono szkołę przykatedralną. Oprócz tego przy dworze w Akwizgranie utworzono szkołę pałacową, do której uczęszczali dworzanie. W szkołach przywrócono stary system nauczania – uczono, tak jak w szkołach rzymskich, siedmiu sztuk wyzwolonych. Istniały dwa poziomy kształcenia:
  - ❖ poziom podstawowy – **trivium** – składał się z przedmiotów humanistycznych:
    - **gramatyka** – umiejętność czytania i pisania, opanowanie terminologii łacińskiej,
    - **retoryka** – umiejętność pisania listów i redagowania dokumentów,
    - **dialektyka** – umiejętność logicznego rozumowania (poznawano reguły logiki).
  - ❖ poziom wyższy – **quadrivium** – składał się z przedmiotów matematycznych:
    - **arytmetyka** – umiejętność dodawania, odejmowania, mnożenia, dzielenia, obliczenia kalendarzowe,
    - **geometria** – opis ziemi i przyrody,
    - **astronomia** – umiejętność tworzenia kalendarza,
    - **muzyka** – nauka muzyki potrzebnej do liturgii).

Dzięki reformie udało się Karolowi Wielkiemu przywrócić czystość łaciny i podnieść poziom wykształcenia duchowieństwa.

g) kultura – rozwój kulturalny w państwie Franków przeszedł do historii jako renesans karoliński.

Rozwinęła się wówczas architektura sakralna, która czerpała ze wzorów rzymskich i bizantyjskich. Szerząc wiarę chrześcijańską Karol Wielki dbał by budowano nowe kościoły. Były to bazyliki jedno lub trzynawowe. Powstawały kaplice na planie krzyża greckiego zwieńczone kopułą. Przykładem architektury tego okresu może być kaplica królewska przy rezydencji Karola Wielkiego w Akwizgranie. Karol dbał również o czystość łaciny i rozwój pisma. Rozwijały się pracownie kopistów przy klasztorach, gdzie przepisywano nie tylko dzieła autorów chrześcijańskich ale także dzieła starożytnych. Rozwinęło się **iluminatorstwo** czyli malarstwo książkowe. By pismo było bardziej czytelne wprowadzono **minuskulę** karolińską czyli małe litery. Domy, rezydencje, kościoły ozdabiano również mozaikami.

5. Upadek państwa Franków.

Karol Wielki przekazał przed śmiercią władzę nad swoim państwem synowi Ludwikowi Pobożnemu. Po jego śmierci w 840 r. Jego trzej synowie postanowili podzielić pomiędzy siebie potężne państwo. W **843 r. w Verdun** doszło do podziału kraju. Zachodnią część państwa (późniejsza Francja) otrzymał Karol Łysy, wschodnią część państwa (późniejsze Niemcy) otrzymał Ludwik Niemiec. Centralny pas ziemi od Morza Północnego po Alpy oraz północne Włochy wraz z tytułem cesarskim otrzymał Lotariusz. Po jego śmierci jego część została podzielona. W ten sposób zaczęła się historia państw narodowych Francji i Niemiec.